

УДК 336.717.3

Ю. П. Макаренко,
д. е. н., професор Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

Т. О. Сагач,
студентка 6-го курсу, магістр, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ БАЗИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Y. Makarenko,
Doctor of Economics, Professor, Dnipropetrovsk National University named by Oles' Gonchar, Dnipropetrovsk
T. Sahach,
6th year student, master, Dnipropetrovsk National University named by Oles' Gonchar, Dnipropetrovsk

PROBLEMS OF FORMATION THE DEPOSIT PORTFOLIO IN TERMS OF VOLATILITY OF THE DEPOSIT BASE AND THEIR SOLUTIONS

У даній статті розглянуто проблеми формування депозитного портфеля в умовах нестабільності депозитної бази, а саме: відтік грошових коштів з депозитних рахунків клієнтів, недовіра клієнтів до банківських установ. Також розділено банки за рівнем ризику відтоку коштів з депозитних вкладів та надано рекомендації щодо шляхів повернення вкладниками коштів до банків.

In this article reviewed the problem of forming the deposit portfolio in terms of instability of the deposit base, namely the outflow of funds from deposit accounts, mistrust of customers to banks. Also, banks are divided by level of risk outflow of funds from deposits and given recommendations on ways to return money to depositors of banks.

Ключові слова: депозитний портфель, банківська установа, депозитна база, ризик.
Key words: deposit portfolio, banking institution, deposit base, risk.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питанням формування депозитної політики в Україні до останнього часу не приділялося належної уваги. Це пов'язано з тим, що попит на банківські послуги значно перевищував пропозицію, висока інфляція, наявність дешевих ресурсів — усі ці умови забезпечували високу норму прибутку банківських операцій, змінюючи саму природу їх ризику. А наявність ринку міжбанківського кредитування, що добре виконує функцію рефінансування "довгих" операцій, дозволяла банкам підтримувати прийнятну структуру залучених коштів. Проте існуючий механізм формування депозитної політики банку навіть з урахуванням високого професіоналізму менеджерів і застосування сучасних рекомендацій щодо ведення фінансових справ, у яких береться до уваги вірогідність негативних результатів, в Україні все ще має значний ступінь ризику. Для мінімізації ризику і підвищення ефективності депозитної політики банку необхідно постійно аналізувати і вдосконалювати роботу банківської уста-

нови по залученню депозитів. Невід'ємною складовою ефективною роботи банківських установ є наявність достатньої кількості ресурсів. На сьогодні банківські установи зіткнулися з рядом проблем, які головним чином пов'язані з ресурсною базою банку. Основними з них є відтік коштів клієнтів з рахунків банків та здешевлення гривні по відношенню до долара США, що в подальшому породжує нестабільність їх роботи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання ефективності діяльності банків, зокрема проблеми залучення ресурсів та питання розробки ресурсної політики досліджувались у роботах таких науковців, як О.Д. Василик, М.І. Савлук, В.Кириленко, О.І. Лаврушин, Л.О. Примостка, Н.І. Версаль, В. Жупанин, С.Л. Коваль, А.Л.Лобанова та інші. Проте існує багато суперечностей у визначенні цих аспектів, а також важливості цих проблем для умов сучасної економіки.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Головною метою дослідження є виявлення проблем формування депозитного портфеля комерційних банків в умовах нестабільності депозитної бази та пошук шляхів їх вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах сьогодення основною метою депозитних вкладень є перенесення вартості грошей у часі, а не отримання доходу. Тобто ставка по депозиту теоретично не має перевищувати рівень інфляції у країні. Понизити процентні ставки вдасться тільки тоді, коли рівень інфляції буде достатньо низьким, а національна грошова одиниця — достатньо стабільною. Тож, завданням для стабільної діяльності банків та економіки в цілому є підтримка ресурсної бази банку на достатньому рівні. Це сприятиме подальшій стабілізації та покращенню ефективності діяльності банківських установ.

Ефективним методом додаткового залучення банком коштів на депозити може стати застосування комплексного обслуговування клієнтури. Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, банк надаватиме своїм клієнтам низку додаткових послуг [1]. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій. Велике значення для стимулювання депозитів має гарантування банком цілості переданих йому коштів. Цього можна досягти страхуванням депозитів. В Україні за рахунок депозитів банків створено фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість комерційного банку. Якісно розроблена депозитна політика, що має максимально задовольняти різноманітні цільові потреби клієнтів шляхом розробки і впровадження модифікацій окремих депозитів, передбачає встановлення детально обміркованих параметрів депозитних продуктів. Це дасть змогу залучати більшу кількість клієнтів, завойовувати нові сегменти ринку й проводити успішну конкурентну боротьбу. Ефективна депозитна політика повинна включати заходи щодо використання мотиваційних інструментів та підвищення привабливості вкладів шляхом раціонального поєднання цінових і нецінових методів маркетингової політики; особливостей депозитної політики, що зумовлюються посиленням конкуренції. В умовах загострення конкурентної боротьби між комерційними банками за ресурси та ефективні напрями їх розміщення для підтримки своєї конкурентоспроможності та досягнення успіхів в сфері депозитної діяльності, залучення нових вкладників та заохочення існуючих до подальшої співпраці з банком, повинен не просто запропонувати вкладникам оптимальну процентну ставку за депозитом, широкий асортимент депозитних послуг та якісне обслуговування, а

й мотивувати клієнтів до вкладення коштів створивши максимально сприятливі умови за депозитними вкладками, які будуть заохочувати вкладників до розміщення їх заощаджень [5]. Важливим моментом у реалізації депозитної стратегії є залучення та утримання заможних клієнтів, у т. ч. фізичних осіб.

Розглянемо більш детально, які проблеми мають банківські установи при формуванні депозитного портфеля. Основною проблемою по формуванні депозитного портфеля, яка на даний момент потребує негайного вирішення є відтік грошових коштів з депозитних рахунків клієнтів, який ще називають депозитним ризиком.

За класифікацією НБУ даний ризик не виділяється в окрему категорію, проте досить багато вчених приділяють увагу вивченню саме цього виду ризику. Адже ідентифікація ризику в подальшому дасть змогу розвинути методи його оцінку, а, як наслідок, і методи управління.

Так як ризик це не лише ймовірність втрати, а й ймовірність отримати додаткову вигоду, то при прийнятті обґрунтованих доцільних рішень банк зможе отримати додаткову вигоду.

Отже для стабільної роботи банку даний ризик необхідно мінімізувати та заохочувати клієнтів, щоб вони не тільки достроково не вилучали кошти, а й після закінчення строку дії договору продовжили його дію.

Також однією з проблем є недовіра клієнтів до стабільності та надійності роботи банків. На сучасному етапі банківська діяльність характеризується залежністю ефективної діяльності банку від наявної бездоганної репутації, відгуків про високу якість обслуговування клієнтів. Все це свідчить про необхідність орієнтації на задоволення потреб клієнтів при одночасному дотриманні усіх встановлених норм ліквідності та прибутковості.

Однією з проблем є формування довіри у потенційного клієнта. Сьогодні рівень довіри населення до банків в Україні є надзвичайно низьким, і важливим аспектом цієї проблеми є економічні наслідки підвищення довіри до банку [2].

Ще однією проблемою для банку є диверсифікація депозитного портфелю банку. Завдання банку полягає в поєднанні прибутковості та стабільності ресурсної бази, а саме: її складової — депозитів фізичних осіб.

Для більш детально аналізу проведено кластеризацію деяких банків за рівнем ризику. Для оцінки депозитного ризику було обрано 10 банків, а саме: Приватбанк, Укрексімбанк, Райффайзен банк аваль, Укрсиббанк, ОТП банк, ВТБ, Альфа-банк, Банк, Дельта Банк, Банк Кредит Дніпро та Платинум банк.

Для розподілу даних банків за рівнем депозитного ризику використовувалась статистика по зобов'язаннях даних банків. Для оцінки депозитного ризику скористаємось коефіцієнтом варіації, що є універсальним показником при оцінці будь-якого ризику, а в нашому випадку депозитного. Вихідними значеннями для його розрахунку слугували перелічені вище показники з ресурсної бази банків за період з 01.01.2010 по 01.01.2015 [3].

На основі розрахунку коефіцієнтів варіації обрані банки умовно розподіляються на області депозитного

Таблиця 1. Результати кластеризації та розподілу банківських установ за зонами депозитного ризику, %

№ п/п	Банк				
Кластер 1					
1	ДЕЛЬТА БАНК	<u>91,98</u>	<u>75,61</u>	<u>70,92</u>	<u>59,44</u>
2	ПЛАТИНУМ БАНК	<u>89,72</u>	<u>64,87</u>	<u>79,47</u>	<u>63,60</u>
Кластер 2					
3	УКРЕКСІМБАНК	23,57	46,75	<u>59,53</u>	21,33
4	АЛЬФА-БАНК	19,51	43,23	46,29	26,39
5	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	37,21	49,46	24,98	26,15
Кластер 3					
6	ПРИВАТБАНК	28,55	16,57	28,01	28,86
7	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	10,48	16,92	7,73	20,19
8	УКРСИББАНК	22,39	31,65	10,93	21,56
9	ОТП БАНК	12,30	18,73	33,18	13,40
10	ВТБ БАНК	24,61	27,08	32,25	11,27
11	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	32,93	29,43	30,14	24,21

(значення — зона припустимого ризику; **значення** — зона неприпустимого ризику; значення — зона критично ризику.

ризик: область припустимого, неприпустимого і критичного ризику.

Результати кластеризації та розподілу банків за зонами депозитного ризику представлені у наступній таблиці.

Як видно з рисунка 1, найбільш стабільними є банки третього кластеру, адже коефіцієнти варіації строкових коштів як фізичних, так і юридичних осіб банків

даного кластеру мають близькі один до одного значення. Що стосується інших двох кластерів, то розбіжність у значеннях тут дещо більша.

Кожна банківська установа має свої особливості функціонування. Депозитні ризики обумовлені дією множини факторів — зовнішніх та внутрішніх.

До першого кластеру увійшли банки, які умовно можна вважати найбільш ризиковими з огляду на ресурсну базу, адже коефіцієнт варіації за всіма показниками перевищує 50%. Можна припустити, що ризик відтоку строкових коштів з банку Платинум банк досить високий, адже він знаходиться в 4 групі за класифікацією НБУ по величині активів і не є стійким. Проте не можна однозначно стверджувати про негативну дію ризику, адже, як відомо, ризик може призвести як до втрат, так і до отримання вигод.

Для підвищення стабільності депозитної бази в першу чергу необхідно вжити заходів на макрорівні, створивши сприятливі умови. Це повинні бути заходи НБУ по стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України, які б дійсно дали змогу забезпечити стабільне функціонування всього банківського сектору [4].

До них слід віднести заходи по стабілізації курсу національної валюти до долара США та створення умов для припливу зовнішніх інвестицій, які дали б змогу розвиватися підприємствам і отримані ними прибутки вкладати на депозитні рахунки, чим сприяли б збільшенню обсягу депозитного портфеля банку та розвитку на ос-

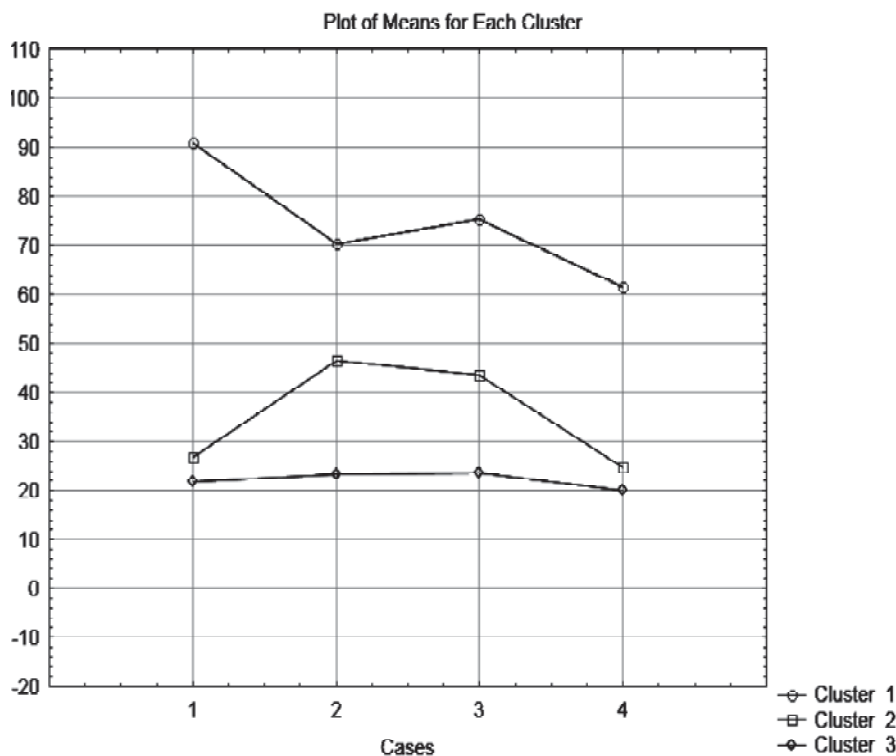

Рис. 1. Розподіл ризику за коефіцієнтами варіації строкових коштів

нові даних ресурсів кредитної діяльності, що є основним джерелом доходу для будь-якого банку.

Що стосується ціноутворення, то єдиним напрямом залучення додаткових коштів юридичних та фізичних осіб та збереження вже існуючих клієнтів, які мають намір забрати свої кошти є підвищення депозитних ставок. Проте це рішення повинно бути обґрунтованим, адже необхідно пам'ятати, що все ж депозити не приносять доходу для банку.

Тому необхідно розробити модель, для кожного банку окремо, звертаючи увагу на специфіку його діяльності, яка б дала змогу оцінити, який максимальний відсоток банк може запропонувати своєму клієнту, щоб при цьому порівнявши доходи та витрати, отримати прибуток.

Ще один напрям — це диференціація тарифних ставок для окремих вкладників як перспективний метод ціноутворення банківських депозитів. Адже для клієнтів, які вже довгий час зберігають кошти в даному банку і через несприятливі умови раптом вирішили їх забрати, можна запропонувати підвищення дохідності за депозитом. При цьому ризик зняття вкладу значно менший порівняно з новим клієнтом.

Одним з напрямів залучення нових клієнтів та збереження вже існуючих клієнтів за нестабільної економічної ситуації є форма депозиту, яка дає змогу зняти кошти з рахунку в будь-який момент, не втративши при цьому нічого. Якщо клієнт зніме депозит через тиждень, він отримає невеликий відсоток за свої кошти, якщо ж подовжить термін дії договору, то з кожним наступним періодом депозитна ставка буде зростати і в кінці терміну вкладник зможе отримати максимальний відсоток. Звісно, даний вид депозиту є більш вигідним для вкладника, аніж для банку через неможливість планування банком своєї діяльності та підвищення депозитного ризику. Проте за даних економічних умов це є найоптимальнішим вирішенням проблеми.

Також можна запропонувати вкладнику, у якого, наприклад, гроші перебували на тримісячному депозиті продовжити вклад після закінчення даного терміну ще на три місяці і при цьому дещо збільшити депозитну ставку за лояльність клієнта.

ВИСНОВКИ

Для мінімізації ризику і підвищення ефективності депозитної політики банку необхідно постійно аналізувати і вдосконалювати роботу банківської установи по залученню депозитів. Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів. З метою ефективного здійснення депозитної політики комерційним банкам доцільно розробляти відповідний меморандум. Для подальшого розвитку депозитних операцій та збільшення даного джерела в ресурсній базі доцільно удосконалювати існуючі та впроваджувати нові інструменти, методи та моделі. Аналіз проблем формування депозитного портфеля банків та оцінка депозитного ризику дали можливість зробити

висновок, що для зниження ризику відтоку коштів клієнтів, що основним ресурсом для діяльності будь-якої банківської установи в умовах нестабільності депозитної бази необхідно, в першу чергу, зберегти вже існуючих клієнтів та ввести до депозитної лінійки гнучкі умови обслуговування депозитних вкладів. Такий підхід зумовить зростання довіри населення і приватного сектора економіки до банку. Відтак, банк зможе нарощувати обсяги надійних депозитів та використовувати ці кошти для інвестування регіональних програм розвитку економіки.

Література:

1. Версаль Н.І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н.І. Версаль // Фінанси України. — 2009. — № 12. — С. 89.
2. Гарбар Ж.В., Малясова І.В. Особливості формування депозитного портфелю банківських установ [Електронний ресурс]: Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. — 2014. — Режим доступу: <http://intkonf.org>
3. Депозити банківської системи у розрізі строків за 2009—2014 роки [Електронний ресурс]: Національний банк України. — 2014. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
4. Про проведення додаткових механізмів стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України: Постанова НБУ [Електронний ресурс]: від 29.08.2014 № 540 за зміна та доповненнями від 12.11.2014 // Законопроекти / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. — 2003. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0722500-14>
5. Руцишин Н.М. Суть, значення депозитної політики банку та особливості її формування в сучасних умовах / Н.М. Руцишин // Збірник II Всеукраїнської конференції Львівської комерційної Академії. — 2014. — С. 59—62.

References:

1. Versailles, N. (2009), "Features of formation of banks Ukraine deposit resources", Finance of Ukraine, vol. 12, p. 89.
 2. Garbar, Z.V. and Malyasova, I.V. (2014), "Features of formation of deposit portfolio of banks", Vinnitsa trade and economic institution KNTEU, available at: <http://intkonf.org/> (Accessed 20 Nov 2015).
 3. National Bank of Ukraine (2014), "Deposits of the banking system in terms of timing for 2009—2014", available at: <http://bank.gov.ua/> (Accessed 20 Nov 2015).
 4. National Bank of Ukraine (2014), "The additional stabilization mechanisms of monetary and foreign exchange markets of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0722500-14/> (Accessed 20 Nov 2015).
 5. Rushchysyn, N.M. (2014), "The bottom line, meaning bank deposit policy and especially its formation in modern conditions", Zbirnyk II Vseukrains'koi konferentsii L'viv'skoi komertsijnoi Akademii [Collection II Ukrainian conference Lviv Commercial Academy], Lviv, Ukraine, pp. 59—62.
- Стаття надійшла до редакції 24.12.2015 р.*